

Renée Simons, P.C. Hoofstraat 39-41, Amsterdam

Als mijn tante Phemia naar een verzorgingshuis gaat, wordt een hoofdstuk in de familiegeschiedenis afgesloten: 103 jaar lang hebben er in de P.C. Hoofstraat 'Simonsen' gewoond. In 1909 opent mijn grootvader Philip Simons er een kantoorboekhandel: de GEBRS. SIMONS. Boven de winkel ligt een woning met vier kamers, een prachtige ruime flat voor het nieuwbakken echtpaar Simons-Van Hamersveld.

Op 9 december 1909 zijn ze getrouwd, Philip Simons (1868-1940) en Johanna Theodora Geertruida van Hamersveld (1884-1956); hij is Joods, zij doopsgezind. Hij is 41 en hardhorend, zij zestien jaar jonger. Vier broers van Philip zijn getuige, allemaal over de veertig en kaal, zoals ook de bruidegom. Een jonge bruid met haar vijf kale cavaliers, jammer dat daar geen foto van is! Er is wel een huwelijksportret: zij in een elegante robe met kant, witte handschoentjes en een hoed met een enorme veer, hij in rok met een hoge hoed. Hij kijkt trots en vergenoegd in de camera, zij ernstig, een beetje afstandelijk. Haar ouders zijn niet bij het huwelijk en ook bij andere gelegenheden is er geen blijk van hun betrokkenheid. Johanna spreekt nooit over haar familie; op vragen antwoordt ze niet en trekt ze zich terug in haar eigen wereld. Wat ze heeft gedaan tussen de lagere school en haar zeventiende als ze leerling-verpleegster is, weet niemand. Ze begeleidt een patiënt naar Zürich en blijft in Zwitserland werken; daar woont ze nog als ze zich met Philip verlooft. Blijkbaar heeft er ooit een 'ja' geklonken, maar hoe ze elkaar ontmoet hebben is niet bekend.

Philip kan zijn geluk niet op met zijn knappe jonge vrouw. Dat spreekt uit alle foto's die hij laat maken. Als in 1911 het eerste kind wordt geboren, Erika Grace Line oftewel Eka, nog eens zoveel. Hij ontwerpt chic briefpapier voor haar, en hij laat haar en Eka portretteren door de vermaarde kunstenaar Hendrika van Gelder. Johanna of Jo zoals ze wordt genoemd ziet er elegant uit op alle foto's, maar niet koket, eerder verlegen. Zij moet zich overdonderd hebben gevoeld door haar grote prestigieuze schoonfamilie. Het is daarom extra pijnlijk dat sommige schoonzusters niet aardig tegen haar zijn.

Omdat ze niet Joods is? Of vanwege het standsverschil: haar vader is horlogemaker, haar echtgenoot winkelier... Misschien allebei. Maar dat er op haar werd neergekeken door enkele dames is zeker en dat heeft ze gevoeld.

Portret van Jo en Philip met Eka in 1912

Philip komt uit een groot gezin met tien kinderen. Zijn ouders, Moses Simons en Kaatje de Sterke drijven een zaak in galanterieën in Den Haag. Kaatje de Sterke doet haar naam eer aan. 'Een bevalling voor een kopje kofte,' is een van haar uitspraken. Zij bevalt twaalf keer, houdt tien kinderen over die allemaal zeer goed terechtkomen, gemeten naar status en geld. Ook mijn grootvader vindt uiteindelijk zijn plek, alleen beduidend lager op de sociale ladder dan zijn prominente broers: die zijn professor, fabrikant, dokter en uitgever. Philip heeft wel veel wilde plannen, maar daar komt meestal niks van terecht. Zijn gebrek aan status wordt hem schertsend ingewreven in

een gelegenheidsgedicht ter ere van de zeventigste verjaardag van moeder Simons, waarin al haar kinderen met hun verdiensten worden opgevoerd. Het couplet van mijn grootvader luidt:

‘Wie volgt op dee’z rij van groote vrouwen en mannen,
't Is een klein winkeliertje, met o zooveel plannen;
Ofschoon hij zijn klanten juist genoeg laat betalen
Kan zijn kleermaker bij hem geen groote rekening halen.’

Ik denk niet dat mijn grootvader zich er veel van aan heeft getrokken, daarvoor is het gezin te hecht en zijn de onderlinge betrekkingen te hartelijk.

De ouders zijn – dat kan in die tijd nauwelijks anders – orthodox, maar geen van de tien kinderen is orthodox gebleven. Philip gaat nooit naar de synagoge, en Jo nooit naar de kerk. Eka krijgt een moderne kinderbijbel en ze gaat een paar jaar naar zondagsschool voor haar algemene ontwikkeling. Noch zij, noch de twee later geboren kinderen Siebert en Phemia krijgen Joodse les.

Moeder Kaatje gaat niet op bezoek bij haar kinderen omdat die zich niet aan de spijswetten houden, maar iedereen is welkom bij haar. Elke vrijdag schrijft ze brieven aan haar kinderen die niet in Den-Haag wonen, ook haar niet-Joodse schoondochter laat ze hartelijk groeten. Vooral rond de geboorte van Eka, die ze nog net heeft meegemaakt. Trouwens, de hele familie Simons leeft mee; een nichtje 'kraamt' en broer Simon, de kinderarts, komt elke dag even langs. Er is een stortvloed aan felicitatiekaartjes; die van David, de professor, is het meest origineel: hij schrijft te hopen dat Eka mag opgroeien tot *eene flinke en kranige feministe*.

Philips broers en zusters voelen zich in meer of mindere mate Joods, ze zijn allen tolerant, sociaal en vooruitstrevend; ook de meisjes mogen studeren. Philip legt eveneens geld opzij voor de studie van zijn dochters. Zelf heeft hij zijn middelbare school niet afgemaakt. Op zijn zestiende gaat hij naar Engeland om bij een rijke oom het zakendoen te leren. Eind jaren tachtig komt hij terug en opent een winkel in Amsterdam, waarschijnlijk met behulp van zijn oudere broer Abraham; de winkels heten onveranderlijk 'GEBRS SIMONS.' Eerst is er een winkel in de Kalverstraat, later op de Heiligeweg, en als hij getrouwd is in de P.C. Hoofstraat. Het komt goed uit dat

broer Abraham directeur is van een groothandel en fabriek in papier. De winkel levert voornamelijk schrijfwaren en papier, maar ook bruidsartikelen, drukwerk, kantoormeubilair en feestartikelen, zoals maskers voor de vele bal masqués van toen. Later verkoopt men ook souvenirs, zoals klompen en klederdrachtpoppen. Zo'n pop zal tijdens de Duitse bezetting nog een belangrijke rol spelen.

De P.C. Hoofdstraat is een gewone, nette winkelstraat met twee tramlijnen, een groentewinkel en een furnituurzaakje. Te netjes naar de smaak van mijn tante Eka, die in 1925 schrijft het jammer te vinden dat er in de P.C. Hoofdstraat niet wordt gedanst bij het draaiorgel zoals in de volkswijken. Eka's opstellen van de middelbare school zijn bewaard gebleven en vormen een bron van informatie over het gezinsleven in de P.C. Hoofd. Ze beschrijft de eerste verjaardag van haar kleine zusje, de cadeautjes die ze krijgt en dat Fräulein, het Duitse kindermisje, zo'n lekkere taart heeft gebakken. Dit zusje heet Euphemia (Henriëtte Maria) omdat ze een 'Roomsche' peettante heeft, maar ze wordt door iedereen 'Zusje' genoemd. Twee jaar eerder in 1922 heeft Eka een broertje gekregen, Siebert Philip – die later mijn vader zal worden. Vader Philip is bij de geboorte van zijn twee nakomertjes al ver in de vijftig, moeder Jo tegen de veertig. De zorg voor de kleintjes wordt grotendeels overgelaten aan Fräulein. Moeder Jo weet niet wat ze aan moet met kleine kinderen, ze werkt liever in de winkel of gaat kuren in Baden-Baden. Maar als haar kinderen volwassen zijn zal deze niet-moederlijke vrouw door iedereen 'Mammie' worden genoemd.

Mijn grootvader, Pappie, kan zoals alle Simonsen uitstekend overweg met kleine kinderen. 'Mijn moeder kwam voor ons op,' schrijft Eka in haar memoires, 'maar met mijn vader deelde ik de poëzie van het leven.' Pappie ziet het zilveren randje om de wolken, en weet zelfs aan zijn doofheid een positieve draai te geven: de mensen vertellen veel onzin, dus je mist niet veel. Voor de vorm houdt hij een hoorn bij zijn oor waar je in moet praten, maar hij hoort waarschijnlijk niks. Als er iets belangrijks is dan laten ze dat heus wel weten, is zijn overtuiging. Daartoe heeft hij een opschrijfboekje en een potlood bij zich. Als zijn gezinsleden met hem willen communiceren, moet dat schriftelijk.

*De nakomertjes Siebert en Phemia in Voledamse kostuums, 1930.
De kostuums waren te huur in de winkel. Er is ook een foto van Eka als Zeeuws meisje.*

Een oudere, stokdove vader, een afstandelijke moeder, twee nakomertjes; het is een eigenaardig huishouden. In Eka's opstellen lezen we over vriendschap, feestjes, poffertjes en gezamenlijke wandelingen in het Vondelpark. Ze worden verwend door Fräulein die verjaardagstaarten bakt, poppenkleertjes maakt en voor iedereen een kruik heeft als het koud is. Eka gaat naar de HBS en de kleintjes gaan naar de nieuwe

Montessorischool in de Corellistraat.

In 1928 wordt Philip zestig en die verjaardag wordt met veel tamtam gevierd. De broers en zusters geven een speciaal feestkrantje uit, *Het Zuidernieuws*, waarin 'den jubilaris' wordt beschreven als 'dien lieven man (...) die geeft wat hij maar weggeven kan'.

Niet het profiel van een groot zakenman.

In 1929 doet Eka eindexamen, het jaar van de grote beurskrach. Vader Philip is in één klap zijn geld kwijt: Eka kan niet gaan studeren. Zij vindt werk op het laboratorium van de Joodse professor Ernst Laqueur, die geldt als de grondlegger van de endocrinologie in Nederland en als ontdekker van het testosteron.

Het werk is interessant en de academische sfeer inspirerend. Eka assisteert vooraanstaande wetenschappers zoals de Hongaar Janos Freud, die baanbrekend werk heeft verricht op het gebied van het mannelijk hormoon. Zij is een goed fotografe en maakt foto's van zijn experimenten; haar toewijding en sprankelende geest maken haar geliefd. Veel vrienden en collega's komen uit het buitenland, velen van hen zijn Joods en hun aantal neemt toe naarmate de situatie elders in Europa slechter wordt. Eka neemt graag mensen van haar werk mee naar huis. Haar ouders zijn makkelijk en tolerant; nooit hebben ze commentaar of kritiek op anderen. Op vaste dagen is het open huis en mag iedereen die dat wil aanschuiven bij de maaltijd. In de dreigende jaren dertig wordt huize Simons in de P.C. Hoofdstraat voor veel buitenlanders en ontheemden een plaatsvervangend thuis.

Mei 1940, Pappie, die nog nooit ziek is geweest, wordt opgenomen in het ziekenhuis. Een paar dagen na de invasie sterft hij; Eka is 29, haar broer en zus zijn tieners van 18 en 16 jaar. Ze treuren om hem, de lieve wijze vader met zijn originele uitspraken, maar zijn dood heeft een onverwacht effect op zijn weduwe. Eka schrijft: 'Mijn moeder miste mijn vader heel erg, maar het veranderde haar; zij kwam uit haar eigen wereld tevoorschijn, en belandde in de echte wereld. In haar eentje moest zij de zaak leiden, en dat deed zij uitstekend.'

De dood van Philip Simons heeft nog een gevolg: zonder hem is het gezin niet Joods meer: het is 'geëriseerd.' In de loop van de oorlog zijn Mammie en haar kinderen de

enigen van de hele familie die zich nog vrij kunnen bewegen. Hun huis in de P.C. Hoofdstraat wordt het centrum van waaruit hulp geboden wordt aan ieder die dat nodig heeft.

Eka blijft werken in het laboratorium; zij helpt vrienden en collega's die moeten onderduiken zo goed als ze kan en raakt al gauw betrokken bij illegaal werk. Phemia zit nog op school en Siebert houdt zich schuil voor de *Arbeitseinsatz*. Johanna houdt de winkel draaiend. Dankzij de onzakelijke instelling van haar Joodse echtgenoot heeft zij een grote voorraad winkeldochners; daar doet ze in de oorlog goede zaken mee. Zij verkoopt ook souvenirs zoals klederdrachtpoppen en klompen, leuk voor de Duitsers die vaak bij haar komen winkelen.

In 1942 komt de eerste onderduiker, de 19-jarige Weense vluchteling Eva Broessler. Zij was eerst in huis bij andere leden van de familie Simons, maar als zij op het nippertje ontsnapt aan deportatie besluiten Mammie en Eka haar te laten onderduiken bij hen thuis. Onder de vloer van de winkel is een schuilplaats, bovenop het toegangsluik wordt een bureau geschoven. Bij gevaar kan Eva zich daar verstoppen. Als dat een keer nodig is, staat ze doodsangsten uit in de kleine donkere ruimte terwijl Mammie rustig aan haar bureau zit te converseren met haar Duitse clientèle. Op een dag wordt Eka opgepakt in een leeg huis waar ze de kostbaarheden van ondergedoken mensen komt halen. Eva wordt snel ergens anders ondergebracht en Mammie zint op een manier om haar dochter uit de gevangenis te krijgen. Als een hoge Duitse officier zijn oog laat vallen op een grote klederdrachtpop in de etalage van haar winkel, grijpt ze haar kans. Die is niet te koop, beweert ze, die is voor in de etalage. De officier dringt aan: hij wil de pop voor zijn dochtertje. Mammie legt uit dat háár dochter onschuldig in de gevangenis zit. Als ze vrij komt haal ik hem uit de etalage, belooft ze. De volgende dag komt Eka thuis. Het is slecht voor haar ego om geruild te zijn voor een pop, maar ze is blij om weer vrij te zijn.

Ook Eva komt weer terug naar de P.C. en niet lang daarna komen er nog twee onderduikers bij: Jopje Simons en Karel Levisson, een nichtje en een neef van Mammie en de kinderen; Jopje is 21, Karel 25. De jonge mannen blijven binnen, maar Jopje en Eva gaan gewoon over straat. Ze doen koeriersdiensten voor de ondergrondse en in de

hongerwinter gaan ze met Eka mee naar de boeren. Jopje is blond, Eva is heel donker, maar haar neus is eerder breed dan Joods. 'Dat donkere is Indonesisch,' beweren ze en iedereen trapt er in.

Behalve de drie 'vaste' onderduikers is het een komen en gaan van mensen die voor korte tijd weggemoffeld moeten worden. Mammie beleeft haar *finest hour*; ze houdt meer van jonge mensen dan van kinderen en vindt het gezellig dat er nu zo veel in huis zijn. Het huis in de P.C. is omgedoopt in familiepension 'De Zoete Inval.' Voor de oorlog kwamen er ook al veel mensen over de vloer, daarom hopen ze dat de gezinsuitbreiding onopgemerkt blijft. Na de oorlog hoort Mammie van een klant: 'Mevrouw Simons, de hele straat wist het...'

Menu ter ere van Eka's verjaardag, 13 februari 1945

Eva Broessler is zich altijd verbonden blijven voelen met de familie Simons; Mammie is en blijft haar grote heldin. Ook door de familie wordt zij na de oorlog op handen gedragen. Op haar 65ste verjaardag wordt door elk familielid een boom voor haar geplant in Israël. In 2003 wordt aan haar en Eka de Yad Vashem medaille toegekend. Eka is 92 jaar en neemt hem zelf in ontvangst. Mammie ontving de medaille postuum, zij stierf in 1956, het jaar van mijn geboorte, haar eerste kleinkind. Het grote bovenhuis wordt opgesplitst. Phemia Simons is tot 2012 in haar geboortehuis blijven wonen.

Met dank aan Janiek Kistemaker, Herman van den Bergh en Iki Freud

Bronnen

Leo Simons 1862-1932, Gedenkboek ter herinnering aan Dr. Leo Simons,

Wereldbibliotheek, Amsterdam 1933

E.C. Simons, 'Levensverhaal van Estella C. Simons,' Wassenaar 1983 (ongep.) J.H.M. Mediatheek, inv.nr.00005320

'De nakomelingen van David Levy Simons en Engeltje de Sterke,' Scheveningen 1994 (ongep.)

Bob Levisson en Heske Hurts-Levisson, 'Het verhaal van de families Levisson en Simons, Den Haag 1999-2000' (ongep.)

Kay Stone ed., 'Kathy Simons, A Memoir and Tribute,' Winnipeg 2003 (ongep.)

Eva Broessler-Weissmann and Gregory Moore, *The war came to me; a story of endurance and survival*, Universitypress of America, 2009

P.J. Knegtman, *Geld, IJdelheid en Hormonen: Ernst Laqueur (1880-1947) Hoogleraar en Ondernemer*, Amsterdam 2014